Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 23 listopada 2017 r.*

Konkurencja – Artykuł 101 TFUE – Porozumienia między przedsiębiorstwami – Stosunki handlowe pomiędzy podmiotami prowadzącymi stacje paliw a przedsiębiorstwami paliwowymi – Długoterminowa umowa o wyłączną dostawę paliw – Decyzja, w której Komisja Europejska uznaje zobowiązania zaproponowane przez przedsiębiorstwo za wiążące – Stopień związania sądów krajowych wydaną przez Komisję decyzją w sprawie zobowiązań – Artykuł 9 ust. 1 i art. 16 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1/2003

W sprawie C-547/16

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) postanowieniem z dnia 18 października 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 28 października 2016 r., w postępowaniu:

Gasorba SL,

Josefa Rico Gil,

Antonio Ferrándiz González

przeciwko

Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: L. Bay Larsen, prezes izby, J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby (sprawozdawca) i M. Vilaras, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi przedstawione:

– w imieniu Gasorba SL, J. Rico Gil oraz A. Ferrándiza Gonzáleza przez D. Garcíę Riquelmego, procurador, A. Hernándeza Parda, abogado, oraz L. Ruiz Ezquerrę, abogada,

* Język postępowania: hiszpański.

– w imieniu Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA przez A. Requeija Pascuę, P. Arévala Nieta, abogados, oraz M. Villarrubię Garcíę, abogada,

– w imieniu rządu hiszpańskiego przez A. Gavelę Llopis, działającą w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz R. Kanitza, działających w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Komisji Europejskiej przez F. Castillę Contreras, F. Jimena Fernándeza oraz C. Urracę Caviedesa, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 14 września 2017 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 16 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101] i [102 TFUE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1) oraz art. 101 ust. 3 TFUE.

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu, jaki zaistniał pomiędzy z jednej strony spółką Gasorba SL, Josefą Rico Gil i Antoniem Ferrándizem Gonzálezem (zwanymi dalej łącznie „Gasorbą i in.") a spółką Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA (zwaną dalej „Repsolem") w przedmiocie ważności na gruncie art. 101 TFUE umowy dzierżawy stacji benzynowej obejmującej zobowiązanie do zaopatrywania się na zasadzie wyłączności.

Ramy prawne

3 Motywy 13 i 22 rozporządzenia nr 1/2003 mają następujące brzmienie:

„(13) Jeżeli w trakcie postępowania mogącego prowadzić do stwierdzenia istnienia porozumienia lub zakazanych praktyk przedsiębiorstwa przedstawiają Komisji zobowiązania uwzględniające zastrzeżenia Komisji, Komisja powinna mieć możliwość wydania decyzji, która czyni te zobowiązania wiążącymi dla zainteresowanych przedsiębiorstw. Decyzje Komisji powinny stwierdzać, że nie ma już podstaw do jej działania, bez rozstrzygania, czy w ogóle zaszło lub nadal zachodzi naruszenie. Decyzje w sprawie zobowiązań pozostają bez uszczerbku dla uprawnień organów ochrony konkurencji i sądów państw członkowskich w zakresie stwierdzania naruszenia i rozstrzygania w sprawie. Decyzje w sprawie zobowiązań nie dotyczą spraw, w których Komisja zamierza nałożyć grzywnę.

[…]

(22) W celu zapewnienia przestrzegania zasad pewności prawnej oraz jednolitego stosowania wspólnotowych reguł konkurencji w ramach systemu kompetencji równoległych należy unikać wydawania sprzecznych decyzji. Dlatego konieczne jest wyjaśnienie, na podstawie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, wpływu decyzji i postępowań Komisji na orzeczenia sądów i decyzje organów ochrony konkurencji państw członkowskich. Wydane przez Komisję decyzje w sprawie zobowiązań nie wpływają na uprawnienia sądów i organów ochrony konkurencji państw członkowskich do stosowania art. [101] i [102 TFUE]".

4 Zgodnie z art. 6 tego rozporządzenia, dotyczącego uprawnień sądów krajowych:

„Sądy krajowe mają uprawnienia do stosowania art. [101] i [102 TFUE]”.

5 Artykuł 9 wspomnianego rozporządzenia, poświęcony zobowiązaniom, stanowi w ust. 1:

„Jeżeli Komisja zamierza przyjąć decyzję nakazującą zaprzestania naruszenia i zainteresowane przedsiębiorstwa zaproponują zobowiązania uwzględniające zastrzeżenia wyrażone przez Komisję we wstępnej fazie rozpatrywania sprawy, Komisja może, w drodze decyzji, uczynić takie zobowiązania wiążącymi dla przedsiębiorstw. Decyzja taka może zostać przyjęta na czas określony i oznacza, że nie ma już dalszych podstaw do podejmowania działań przez Komisję”.

6 Artykuł 15 rozporządzenia nr 1/2003, odnoszący się do współpracy z sądami krajowymi, stanowi w ust. 1:

„W postępowaniach dotyczących stosowania art. [101] lub [102 TFUE] sądy państw członkowskich mogą prosić Komisję o przekazanie informacji pozostających w jej posiadaniu lub opinii odnośnie do kwestii dotyczących stosowania wspólnotowego prawa konkurencji”.

7 Artykuł 16 rozporządzenia 1/2003, zatytułowany „Jednolite stosowanie wspólnotowego prawa konkurencji”, w ust. 1 przewiduje, co następuje:

„Jeżeli krajowe sądy orzekają w sprawie porozumień, decyzji lub praktyk na mocy art. [101] lub [102 TFUE], które są już przedmiotem decyzji Komisji, nie mogą wydawać decyzji sprzecznych z decyzją wydaną przez Komisję. Sądy muszą również unikać wydawania decyzji pozostających w sprzeczności z decyzją rozważaną przez Komisję w trakcie postępowania, które Komisja wszczęła. W tym celu sąd krajowy może rozważyć, czy konieczne jest zawieszenie toczącego się postępowania. Obowiązek ten pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków wynikających z art. [267 TFUE]”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

8 W dniu 15 lutego 1993 r. Josefa Rico Gil i Antonio Ferrándiz González zawarli z Repsolem dwie umowy.

9 W pierwszej z nich, określonej jako akt ustanowienia użytkowania, J. Rico Gil i A. Ferrándiz González ustanowili dla Repsolu rzeczowe prawo użytkowania nieruchomości i wzniesionej na niej stacji benzynowej, znajdującej się w miejscowości Orba (Hiszpania), a także prawo użytkowania – mającej postać umowy administracyjnej – koncesji zezwalającej na prowadzenie tej stacji przez okres 25 lat.

10 W drugiej z tych umów, określonej jako umowa w przedmiocie zbycia [prawa do] prowadzenia stacji benzynowej, dzierżawy przedsiębiorstwa i wyłączności zakupu (zwanej dalej „umową dzierżawy”), Repsol wydzierżawił A. Ferrándizowi Gonzálezowi zarówno nieruchomość, jak i znajdującą się na niej stację benzynową na okres 25 lat w zamian za czynsz wynoszący miesięcznie 10 000 peset hiszpańskich (ESP) (około 60 EUR).

11 W dniu 12 listopada 1994 r. J. Rico Gil, A. Ferrándiz González i dwoje ich dzieci ustanowili spółkę Gasorba, która wstąpiła za zgodą Repsolu w prawa J. Rico Gil i A. Ferrándiza Gonzáleza wynikające z obu zawartych z tą spółką umów.

12 Umowa dzierżawy nakładała na dzierżawców, w odniesieniu do całego okresu jej obowiązywania, obowiązek zaopatrywania się wyłącznie u Repsolu, która to spółka podawała regularnie do ich wiadomości maksymalne ceny sprzedaży detalicznej, pozostawiając im możliwość przyznawania rabatów odliczanych od ich marży, pod warunkiem że przychody dostawcy nie ulegną zmianie.

13 Komisja wszczęła wobec Repsolu procedurę w przedmiocie zastosowania art. 101 TFUE. Po przeprowadzeniu wstępnej oceny Komisja uznała, że długoterminowe umowy o wyłączną dostawę paliw, również te wiążące strony postępowania głównego, budzą wątpliwości co do ich zgodności z art. 101 TFUE ze względu na to, iż mogą one doprowadzić do znacznego wykluczenia konkurencji z hiszpańskiego rynku sprzedaży detalicznej paliw.

14 Ustosunkowując się do sporządzonej przez Komisję wstępnej oceny, Repsol przedstawił tej instytucji propozycje zobowiązań dotyczących w szczególności zrezygnowania w przyszłości z zawierania długoterminowych umów o wyłączną dostawę paliw, zaoferowania dzierżawcom stacji paliw, których to dotyczy, finansowych zachęt do zakończenia zawartych już z nim długoterminowych umów, a także nienabywania przez określony czas niezależnych stacji paliw, które nie należą już do kręgu odbiorców dostaw Repsolu.

15 Zobowiązania te zostały uznane przez za wiążące w decyzji Komisji 2006/446/WE z dnia 12 kwietnia 2006 r. w sprawie postępowania zgodnie z art. [101 TFUE] (sprawa COMP/B-1/38.348 – Repsol CPP) (której streszczenie zostało opublikowane w Dz.U. 2006, L 176, s. 104) (zwanej dalej „decyzją w sprawie zobowiązań").

16 Sentencja tej decyzji brzmi następująco:

„Artykuł 1

[…] [Z]obowiązania są wiążące dla [Repsolu].

Artykuł 2

Postępowanie w niniejszej sprawie zostaje umorzone.

Artykuł 3

Decyzja jest wiążąca od daty jej doręczenia do [Repsolu] do dnia 31 grudnia 2011 r.

Artykuł 4

Niniejsza decyzja skierowana jest do [Repsolu]".

17 Po wydaniu tej decyzji Gasorba i in. wnieśli w dniu 17 kwietnia 2008 r. przeciwko Repsolowi powództwo do Juzgado de lo Mercantil nº 4 de Madrid (sądu handlowego w Madrycie, Hiszpania), żądając, po pierwsze, stwierdzenia nieważności umowy dzierżawy ze względu na jej niezgodność z art. 101 TFUE, i po drugie, zasądzenia odszkodowania za szkodę poniesioną wskutek wykonywania tej umowy.

18 Ich żądania zostały jednak oddalone najpierw w wyroku wydanym przez ten sąd w dniu 8 lipca 2011 r., a następnie, w postępowaniu odwoławczym, w potwierdzającym to rozstrzygnięcie wyroku wydanym w dniu 27 stycznia 2014 r. przez Audiencia Provincial de Madrid (sąd okręgowy w Madrycie, Hiszpania).

19 Uznając, że decyzja dotycząca zobowiązań nie stoi na przeszkodzie stwierdzeniu przez sąd krajowy nieważności umowy, o której mowa w tej decyzji, ze względu na naruszenie art. 101 TFUE, Gasorba i in. wnieśli do Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania) skargę kasacyjną.

20 Zdaniem tego sądu istnieją wątpliwości co do zakresu właściwości sądów krajowych w kontekście art. 9 i 16 rozporządzenia nr 1/2003. W tym względzie wskazał on, że Komisja zdaje się nie przykładać szczególnej wagi do skutków decyzji dotyczącej zobowiązań, gdyż w swej opinii z dnia 8 lipca 2009 r.,

wydanej na wniosek skierowany przez Juzgado de lo Mercantil nº 2 de Barcelona (sąd handlowy w Barcelonie, Hiszpania) na podstawie art. 15 rozporządzenia nr 1/2003, w sprawie, w której wydano postanowienie z dnia 27 marca 2014 r., Bright Service (C-142/13, niepublikowane, EU:C:2014:204), wskazała ona, iż decyzja ta nie przesądza o wyniku analizy, jaką instytucja ta mogłaby przeprowadzić na podstawie wyników późniejszych dochodzeń i dodatkowych okoliczności faktycznych. Rzeczona decyzja nie przesądza też o wyniku analizy, jaką powinien przeprowadzić sąd krajowy. Zdaniem Komisji jedynym celem wydania decyzji na podstawie art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 jest uczynienie wiążącymi, w odniesieniu do przedsiębiorstw, których to dotyczy, zobowiązań zaproponowanych przez strony w celu zaradzenia stwierdzonym problemom konkurencyjnym; instytucja ta nie zajmuje jednak stanowiska w przedmiocie tego, czy popełniono bądź nadal popełniane jest naruszenie art. 101 czy też 102 TFUE.

21 W tej sytuacji Tribunal Supremo (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy zgodnie z art. 16 […] rozporządzenia [nr 1/2003] decyzja [w sprawie zobowiązań] skutkuje tym, że sąd krajowy nie może uznać za nieważne – ze względu na okres obowiązywania zawartej w nich klauzuli wyłączności dostaw – umów, których dotyczy ta decyzja, choć mogą one zostać uznane za nieważne z innych powodów, takich jak przykładowo narzucenie przez dostawcę [nabywcy] (lub odsprzedawcy) minimalnej ceny sprzedaży detalicznej?

2) Czy w takim przypadku należy uznać, że umowy długoterminowe, do których odnosi się [ta] decyzja dotycząca zobowiązań, są objęte na podstawie tej decyzji wyłączeniem indywidualnym zgodnie z art. 101 ust. 3 TFUE?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

22 Zadając swe pytanie pierwsze, sąd odsyłający zastanawia się w istocie, czy art. 16 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003 należy interpretować w taki sposób, że sprzeczne z nim jest stwierdzenie przez sąd krajowy na podstawie art. 101 ust. 2 TFUE nieważności porozumienia zawartego pomiędzy przedsiębiorstwami już po tym, jak Komisja wstępnie zatwierdziła zobowiązania dotyczące tego samego porozumienia i uznała je za wiążące w decyzji wydanej na podstawie art. 9 ust. 1 tego rozporządzenia.

23 Zgodnie z art. 6 rozporządzenia nr 1/2003 w związku z jego motywem 22 stosowanie prawa konkurencji Unii opiera się na systemie kompetencji równoległych, w ramach którego art. 101 i 102 TFUE mogą być stosowane zarówno przez Komisję, jak i przez krajowe organy ochrony konkurencji i sądy krajowe.

24 Jednolitość stosowania unijnego prawa konkurencji została w szczególności zagwarantowana przez art. 16 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003, w którym sądy krajowe zostały zobowiązane do niewydawania rozstrzygnięć, które byłyby sprzeczne z decyzją wydaną przez Komisję w ramach postępowania wszczętego na podstawie rozporządzenia nr 1/2003.

25 Z brzmienia art. 9 ust. 1 tego rozporządzenia wynika zaś, że wydana na jego podstawie decyzja skutkuje w szczególności uczynieniem wiążącymi zaproponowanych przez przedsiębiorstwa zobowiązań uwzględniających zastrzeżenia wyrażone przez Komisję w przedmiocie konkurencji we wstępnej fazie rozpatrywania danej sprawy. Należy stwierdzić, że tego rodzaju decyzja nie świadczy o zgodności danej praktyki, co do której Komisja wyraziła zastrzeżenia, z art. 101 TFUE.

26 Skoro bowiem, zgodnie z art. 9 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003 w związku z motywem 13 tego rozporządzenia, Komisja może dokonać jedynie „wstępnej oceny" danej sytuacji konkurencyjnej, bez rozstrzygania następnie w wydawanej na podstawie tego artykułu decyzji w sprawie zobowiązań, czy miało bądź nadal ma miejsce naruszenie, nie można wykluczyć sytuacji, w której sąd krajowy dojdzie do wniosku, że praktyka, której dotyczy decyzja w sprawie zobowiązań, narusza art. 101 TFUE, i w ten sposób, w odróżnieniu od Komisji, stwierdzi naruszenie tego postanowienia traktatowego.

27 Ponadto z czytanych łącznie motywów 13 i 22 rozporządzenia nr 1/2003 wyraźnie wynika, że decyzje w sprawie zobowiązań nie mogą stanowić dla organów do spraw konkurencji i sądów państw członkowskich przeszkody w rozstrzygnięciu danej sprawy i pozostają bez wpływu na przysługujące im uprawnienie do zastosowania art. 101 i 102 TFUE.

28 Wynika z tego, że na podstawie wydanej w oparciu o art. 9 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003 decyzji nie można żywić wobec danych przedsiębiorstw uzasadnionych oczekiwań, iż ich zachowanie jest zgodne z art. 101 TFUE. Jak bowiem podniosła rzecznik generalna w pkt 39 swej opinii, decyzja w sprawie zobowiązań nie może „legalizować" zachowań rynkowych danego przedsiębiorstwa – a już w żadnym razie nie ze skutkiem wstecznym.

29 Tak więc sądy krajowe nie mogą ignorować tego rodzaju decyzji. Takie akty mają bowiem w każdym razie charakter decyzyjny. Ponadto, zarówno zgodnie z ustanowioną w art. 4 ust. 3 TUE zasadą lojalnej współpracy, jak i w ramach realizacji celu polegającego na skutecznym i jednolitym stosowaniu unijnego prawa konkurencji, sąd krajowy ma obowiązek uwzględnienia dokonanej przez Komisję wstępnej oceny i uznania za jej przesłankę, a nawet dowód, antykonkurencyjnego charakteru danego porozumienia na gruncie art. 101 ust. 1 TFUE.

30 W tych okolicznościach na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 16 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003 należy interpretować w ten sposób, iż wydana zgodnie z art. 9 ust. 1 tego rozporządzenia decyzja Komisji w sprawie zobowiązań odnoszących się do określonych porozumień zawartych pomiędzy przedsiębiorstwami nie stoi na przeszkodzie przeprowadzeniu przez sądy krajowe analizy tych właśnie porozumień pod kątem ich zgodności z regułami konkurencji oraz ewentualnemu stwierdzeniu ich nieważności na podstawie art. 101 ust. 2 TFUE.

W przedmiocie pytania drugiego

31 Z uwagi na odpowiedź udzieloną na pytanie pierwsze nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie drugie.

W przedmiocie kosztów

32 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 16 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101] i [102 TFUE] należy interpretować w ten sposób, że wydana zgodnie z art. 9 ust. 1 tego rozporządzenia decyzja Komisji Europejskiej w sprawie zobowiązań odnoszących się do określonych porozumień

zawartych pomiędzy przedsiębiorstwami nie stoi na przeszkodzie przeprowadzeniu przez sądy krajowe analizy tych właśnie porozumień pod kątem ich zgodności z regułami konkurencji oraz ewentualnemu stwierdzeniu ich nieważności na podstawie art. 101 ust. 2 TFUE.

Podpisy